

УДК 657.471.7

Курак А. І.,
аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

Анотація. В умовах нестабільності економічної ситуації проблема управління підприємницьким ризиком є постійною в діяльності будь-якого підприємства. Діяльність суб'єктів господарювання ринкової економіки ведеться в умовах ризику і саме це зумовлює застосування забезпечень майбутніх витрат і платежів як інструментів управління ризиками діяльності підприємства. Дієвим інструментом реагування на зміни економічного середовища функціонування підприємства виступає ризик-менеджмент. Важливу роль в інформаційному забезпеченні управління ризиками відіграє система бухгалтерського обліку та фінансової звітності. У статті досліджено та проаналізовано класифікаційні ознаки забезпечень майбутніх витрат і платежів; методичні підходи до їх облікового відображення та запропоновано напрями їх удосконалення. Зроблено висновок, що наявність системи управління ризиками на підприємстві дасть можливість ідентифікувати наявні ризики, визначити рівень небезпеки та, застосовуючи певні методи і техніку управління ризиками, зменшити їх негативний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства.

Ключові слова: бухгалтерський облік, підприємство, витрати і платежі, ризики, управління.

Kurak A.I.,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROVISION OF FUTURE EXPENDITURES AND PAYMENTS: METHODOICAL ASPECTS OF ACCOUNTING DISPLAY IMPROVEMENT

Abstract. In the conditions of instability of the economic situation, the problem of managing business risk is constant in the activity of any enterprise. The activities of economic entities of a market economy are conducted in risk conditions and this precisely determines the use of provisions of future costs and payments as tools for managing the enterprise's risks. An effective tool for responding to changes in the company's functioning economic environment is risk management. An important role in the information provision of risk management is played by the system of accounting and financial reporting. The article studies and analyzes the classification features of the provision of future costs and payments as well as methodical approaches to their accounting display and directions of their improvement are offered. It is concluded that the existence of a risk management system at an enterprise enables identification of existing risks, determination of the danger level and, using certain methods and techniques of risk management to reduce their negative impact on the financial and economical activity of the enterprise.

Key words: accounting, enterprise, costs and payments, risks, management.

JEL Classification: H22; M41; G39; D81

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2019-57-18>

Постановка проблеми. В умовах нестабільності економічної ситуації проблема управління підприємницьким ризиком є постійною в діяльності будь-якого підприємства. Враховуючи зазначене, правильна оцінка ситуації і вибір методу управління, спрямовані на зниження ризику, є дуже важливими інструментами в досягненні економічних цілей і бажаного результату.

Діяльність суб'єктів господарювання ринкової економіки ведеться в умовах ризику і саме це зумовлює застосування забезпечень майбутніх витрат і платежів як інструментів управління для забезпечення стійкості підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів підприємства досліджували такі вітчизняні науковці: Т. Б. Бутинець, Ю. А. Верига,

Н. М. Воськало [1], С. І. Головацька [2-3], О. А. Зоріна, М. О. Козлова [6], П. О. Куцик, М. М. Орищенко, О. О. Пархомчук [10], В. С. Терещенко [12-13], Ю. Д. Чацкіс, Л. В. Чижевська, І. Й. Яремко та інші.

Постановка завдання. Наявність проблемних питань у частині особливостей облікового відображення операцій із формування і використання резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів та недостатня врегульованість законодавчих рекомендацій зумовлюють актуальність теми дослідження. Мета дослідження – дослідити чинні методичні підходи до обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів та сформулювати напрями їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієвим інструментом реагування на зміни економічного середовища функціонування підприємства виступає ризик-менеджмент, що визначається як сукупність управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ризиків.

Важливу роль в інформаційному забезпеченні управління ризиками відіграє система бухгалтерського обліку та фінансової звітності. В межах облікових методів у нейтралізації або зменшення негативного впливу підприємницьких ризиків на фінансові результати діяльності підприємства особлива роль належить створенню забезпечень майбутніх витрат і платежів.

Забезпечення – зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу [9]. Наявне нормативно-законодавче регулювання обліку та відображення у звітності забезпечень потребує подальшого вдосконалення щодо визначення сутності забезпечень, організаційно-методичних засад їх створення та використання та розкриття інформації у звітності підприємства.

Облік забезпечень регулюється національним П(С)БО 11 “Зобов'язання” [9], МСБО 37 (IAS) 37 “Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи” [8], а також МСБОДС 19 “Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи”.

На підставі проведеного критичного аналізу праць вітчизняних науковців [11] сучасний стан методики обліку операцій формування забезпечень можна охарактеризувати як незадовільний через:

- недостатню розробленість у нормативній базі України умов формування забезпечень (відсутні межі кількісної оцінки ризиків та ймовірності погашення підприємством зобов'язання, для забезпечення якого воно створюється);
- відсутність методів розрахунку сум відрхувань на створення (поповнення) забезпечень витрат і платежів;
- відсутність форм первинних документів для розрахунку величин усіх видів забезпечень;
- законодавчу неврегульованість і різноманіття наукових підходів до порядку відображення операцій формування забезпечень у системі бухгалтерських рахунків підприємств.

Для узагальнення інформації про рух коштів у діючому Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій для обліку забезпечень передбачений балансовий пасивний рахунок 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”, який має вісім субрахунків: 471 “Забезпечення виплат відпусток”, 472 “Додаткове пенсійне страхування”, 473 “Забезпечення гарантійних зобов'язань”, 474 “Забезпечення інших витрат і платежів”, 475 “Забезпечення призового фонду (резерв виплат)”, 476 “Резерв на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї” і 477 “Забезпечення матеріального заохочення”, 478 “Забезпечення відновлення земельних ділянок”.

Однак удосконалення класифікаційних ознак забезпечень майбутніх витрат і платежів та їх вплив на побудову обліку і сьогодні залишаються актуальними у наукових працях вітчизняних вчених. У зв'язку з наявністю тенденцій погіршення екологічної ситуації в Україні та з метою рівномірного відображення витрат на проведення природоохоронних заходів у бухгалтерському обліку В. С. Терещенко [12] пропонує створення спеціального джерела їх фінансування, до існуючої системи облікових резервів додати резерв майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища. На думку Н. І. Петренко та О. О. Пархомчук, така позиція вченого є досить обґрунтованою і, на нашу думку, заслуговує на своє впровадження у практику діяльності підприємств України [10].

В. С. Терещенко [12] також пропонує впровадження в практику українських промислових підприємств резерву витрат на проведення ремонтів основних засобів, який сприятиме: рівномірному включенню витрат у поточні витрати звітного періоду або у собівартість виробленої підприємством продукції; вирішенню проблеми недостатності джерел фінансування ремонтних робіт; покращенню стану матеріально-технічної бази промислових підприємств і, як наслідок, зростанню продуктивності праці, підвищенню ефективності суспільного виробництва в цілому.

Терещенко В. С. для узагальнення зазначеної інформації запропоновано до синтетичного рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” відкривати субрахунки 478 “Забезпечення майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища” і 479 “Забезпечення майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів” [12]. Згодом автор зауважив, що недоцільне введення зайвої деталізації, і запропонував облік резерву майбутніх витрат на ремонт основних засобів вести на субрахунку 474 “Забезпечення інших витрат і платежів” з необхідним виділенням у робочому плані рахунків субрахунків 474.1 “Забезпечення майбутніх витрат на поточний ремонт основних засобів” і 474.2 “Забезпечення майбутніх витрат на капітальний ремонт основних засобів” [13].

М. О. Козлова [6] пропонує до існуючих субрахунків додати ще 478 “Резерв під знецінення вкладень в цінні папери” та 479 “Резерв майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів”.

М. М. Орищенко пропонує відкривати аналітичні субрахунки в межах субрахунку 473 “Резерв на гарантійний ремонт та обслуговування”, а саме 4731 “Резерв на гарантійний ремонт” та 4732 “Резерв на гарантійне обслуговування”. Вважаємо, що такий варіант є допустимим для практичного застосування підприємствами, проте не досить доцільним, оскільки мова йде про види робіт, яким властивий один і той же характер.

Н. І. Петренко та О. О. Пархомчук [10] пропонують балансовий рахунок 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” перейменувати на “Резерви майбутніх витрат і платежів”; змінити назви субрахунків з відповідними кодами на: 471 “Резерв майбутніх виплат відпусток персоналу”; 472 “Резерв на додаткове пенсійне страхування”; 473 “Резерв на гарантійний ремонт і обслуговування (гарантійних зобов’язань)”; 474 “Резерв наступних витрат на реструктуризацію”; 477 “Резерв на матеріальне заохочення працівників”; 479 “Резерв наступних витрат на виконання зобов’язань щодо обтяжливих контрактів”.

Автори вважають також, що включення резерву наступних виплат на виконання зобов’язань щодо обтяжливих контрактів та резерву наступних витрат на реструктуризацію до одного субрахунку є недоцільним, тому пропонують виділити два субрахунки: окремо для обліку операцій, пов’язаних з формуванням резерву наступних витрат на реструктуризацію (субрахунок 474) і окремо для обліку операцій, пов’язаних з формуванням резерву наступних витрат на виконання зобов’язань щодо обтяжливих контрактів (субрахунок 479).

Оскільки у фінансовій звітності забезпечення відображаються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) за двома розділами: Розділ II Пасиву “Довгострокові забезпечення і зобов’язання” та Розділ III Пасиву “Поточні забезпечення і зобов’язання”, на думку Н. М. Воськало [1] для правильного складання фінансової звітності, необхідно проводити додаткові вибірки та групування забезпечень на поточні та довгострокові, які відображені на рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”. Для усунення такого перегрупування автор пропонує до кожного субрахунку рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” ввести додаткові аналітичні рахунки з поділом на поточні та довгострокові забезпечення. Н. М. Воськало [1] стверджує, що, враховуючи те, що у Балансі (Звіті про фінансовий стан) забезпечення відображаються у розрізі поточних та довгострокових, доцільно вести їх облік шляхом відкриття аналітичних рахунків до кожного субрахунку рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”: 47X.1 “Забезпечення ...: поточне”, 47X.1 “Забезпечення ...: довгострокове”. Запропоновані зміни та доповнення підвищать аналітичність обліку забезпечень та покращать групування інформації для формування фінансової звітності.

Проаналізувавши наукові позиції вітчизняних і зарубіжних вчених, можна стверджувати, що внаслідок багаторазових змін і доповнень сучасний балансовий рахунок 47 “Забезпечення майбутніх

витрат і платежів” не має чіткої логічної побудови. Оскільки основним призначенням звітності є надання повної і достовірної інформації для потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів, підтримуємо позицію Н. М. Воськало щодо необхідності формування необхідного облікового інструментарію щодо акумулювання окремої інформації про довгострокові і поточні забезпечення майбутніх витрат і платежів, однак при визначенні структури балансового рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”, та розглядаючи забезпечення майбутніх витрат і платежів як інструмент управління ризиками необхідним вважаємо врахування вимог чинного законодавства та впливу інших за сутністю чинників (соціальної та екологічної спрямованості бізнесу, наявних ризиків діяльності тощо).

Згідно із Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” [5] та Методичних рекомендацій зі складання Звіту про управління у складі не фінансової інформації зазначеного звіту за напрямом “Ризики” рекомендується наводити інформацію про політику підприємства щодо управління операційними та фінансовими ризиками (ринковий ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності) з описом їхнього впливу на діяльність підприємства.

Виходячи із запропонованої класифікації забезпечень, наша авторська позиція полягає у наступному складі субрахунків рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”:

– 470 “Довгострокові забезпечення майбутніх витрат і платежів”;

– 4701 “Довгострокові забезпечення соціального призначення” (забезпечення страхування життя і здоров’я працівників; медичного страхування працівників освіти, навчання та підвищення кваліфікації працівників; охорони прав людини; витрат на охорону праці; на додаткове пенсійне страхування; на боротьбу з хабарництвом і корупцією; інші забезпечення соціального призначення);

– 4702 “Довгострокові забезпечення екологічного призначення” (забезпечення на охорону і захист навколишнього середовища; системи екологічного управління; проектування екологічних продуктів і процесів; на утилізацію відходів; на відновлення земельних ділянок; інші забезпечення соціального призначення);

– 4703 “Забезпечення комерційних ризиків” (забезпечення довгострокових гарантійних зобов’язань; на покриття витрат від обтяжливих контрактів; на реструктуризацію підприємства; інфляційних ризиків; оцінки активів за справедливою вартістю; депозитного (відсоткового) ризику; на покриття втрат від регулювання господарських спорів; призового фонду та виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї; порушення фінансової рівноваги та платоспроможності; на покриття витрат надзвичайних ситуацій та форс-мажорних обставин; інші забезпечення комерційних ризиків);

– 4704 “Забезпечення валютних ризиків”;

– 4705 “Забезпечення інвестиційних ризиків” (забезпечення ризику капіталу портфельного ризику;

знецінення фінансових інвестицій; зниження доходності фінансових інвестицій; інші забезпечення інвестиційних ризиків);

– 4706 “Інші довгострокові забезпечення”;

– 479 “Поточні забезпечення майбутніх витрат і платежів” (резерв виплат відпусток; резерв матеріального заохочення; резерв поточних гарантійних зобов’язань; забезпечення втрат від знецінення оборотних активів; забезпечення оцінки активів за справедливою вартістю; забезпечення втрат на реструктуризацію підприємства; інші поточні забезпечення майбутніх витрат і платежів).

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Сучасне розуміння процесу управління ризиком як частини стратегічного управління підприємством передбачає, що ця система повинна органічно інтегруватися в планування та управління підприємством. Наявність системи управління ризиками на підприємстві дасть можливість ідентифікувати наявні ризики, визначити рівень небезпеки та, застосовуючи певні методи і техніку управління ризиками, зменшити їх негативний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства.

За допомогою запропонованої системи рахунків узагальнення інформації щодо забезпечень майбутніх витрат і платежів підвищуватиме якість інформаційного забезпечення менеджменту з метою прийняття ефективних рішень в управлінні ризиками підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воськало Н. М. Особливості обліку та відображення у звітності інформації про забезпечення відповідно до національних та міжнародних стандартів, а також Податкового кодексу України / Воськало Н. М., Карий О. І., Воськало В. І. // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Менеджмент і підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2017. – № 862. – С. 55-60.

2. Головацька С. І. Методичні аспекти обліково-інформаційного забезпечення ризик-орієнтованого управління будівельним підприємством / Головацька С. І. // Торгівля, комерція, підприємництво : збірник наукових праць. – Львів : ЛТЕУ, 2018. – Вип. 23.

3. Головацька С. І. Організаційні аспекти забезпечення ризиків діяльності підприємства за міжнародними стандартами / Головацька С. І., Курак А. І. // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2017. – № 10 (252).

4. Дем’яненко С. С. Особливості обліку забезпечень відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку та звітності / С. С. Дем’яненко // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронне наукове фахове видання]. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/200.pdf>.

5. Закон України “Про бухгалтерський облік” від 5 жовтня 2017 року №2164 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12.

6. Козлова М. О. Облік і контроль процесу резервування (на прикладі діяльності великих промислових підприємств України): дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / М. О. Козлова. – К., 2006. – 203 с.

7. Лоханова Н. О. Проблеми обліку забезпечень в системі управління економічною стійкістю підприємств / Н. О. Лоханова // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2014. – Т. 19, Вип. 2(6). – С. 77-81.

8. МСБО 37 “Забезпечення, умовні зобов’язання та умовні активи” (IAS 37); Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051.

9. П(С)БО 11 “Зобов’язання” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_045.

10. Петренко Н. І. Удосконалення обліку резервів майбутніх витрат і платежів / Петренко Н. І., Пархомчук О. О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0/Downloads/44105-88766-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0/Downloads/44105-88766-1-PB%20(3).pdf).

11. Предко І. Ю. Формування резервів майбутніх витрат і платежів в обліково-контрольному забезпеченні як один із шляхів зниження ризиків діяльності підприємств в умовах кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21-DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Oif_apk_2016_3_6.

12. Терещенко В. С. Забезпечення майбутніх платежів як джерело покриття витрат на ремонт основних засобів і його бухгалтерський облік / В. С. Терещенко // Економіка промисловості. – 2011. – № 1. – С. 213-219.

13. Терещенко В. С. Бухгалтерський облік забезпечень майбутніх витрат і платежів: теорія та методика: дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / В. С. Терещенко. – Київ, 2008.

REFERENCES

1. Vos'kalo, N. M. Karyy, O. I. and Vos'kalo, V. I. (2017), *Osoblyvosti obliku ta vidobrazhennya u zvitnosti informatsiyi pro zabezpechennya vidpovidno do natsional'nykh ta mizhnarodnykh standartiv, a takozh Podatkovoho kodeksu Ukrayiny, Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politehnika"*. Seriya: Menedzhment i pidpryyemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku. № 862, s. 55-60.

2. Holovats'ka, S. I. (2018), *Metodychni aspekty oblikovo-informatsynoho zabezpechennya ryzyk-oriyentovanoho upravlinnya budivel'nym pidpryyemstvom,*

Torhivlya, komertsiya, pidpryyemnytstvo : zbirnyk naukovykh prats', LTEU, Lviv, vyp. 23.

3. Holovats'ka, S. I. and Kurak, A. I. (2017), Orhanizatsiyni aspekty zabezpechennya ryzykiv diyal'nosti pidpryyemstva za mizhnarodnymy standartamy, Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. – Nauky: ekonomika, politolohiya, istoriya, № 10 (252).

4. Dem'yanenko, S. S. (2015), Osoblyvosti obliku zabezpechen' vidpovidno do natsional'nykh ta mizhnarodnykh standartiv obliku ta zvitnosti, Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky : [Elektronne naukovye fakrove vydannya]. – № 5, available at : <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/200.pdf>.

5. Zakon Ukrainy "Pro bukhhaltens'kyi oblik" vid 5 zhovtnya 2017 roku №2164, available at : [zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg= 1560-12](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12).

6. Kozlova, M. O. (2006), Oblik i kontrol' protsesu rezervuvannya (na prykladi diyal'nosti velykykh promyslovykh pidpryyemstv Ukrainy): dys... kand. ekon. nauk: 08.06.04, K., 203 s.

7. Lokhanova, N. O. (2014), Problemy obliku zabezpechen' v systemi upravlinnya ekonomichnoyu stiykistyu pidpryyemstv, Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Ekonomika. — T. 19, Vyp. 2(6), s. 77-81.

8. MSBO 37 "Zabezpechennya, umovni zobov'yazannya ta umovni aktyvy" (IAS 37); Standart, Mizhnarodnyy dokument vid 01.01.2012 / Ofitsiyny

vib-portal Verkhovna Rada Ukrainy, available at : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051.

9. P(S)BO 11 "Zobov'yazannya", available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_045.

10. Petrenko, N. I. and Parkhomchuk, O. O. Udoshkonalennya obliku rezerviv maybutnikh vytrat i platezhiv, available at : [file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0/Downloads/44105-88766-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0/Downloads/44105-88766-1-PB%20(3).pdf)

11. Predko, I. YU. Formuvannya rezerviv maybutnikh vytrat i platezhiv v oblikovo-kontrol'nomu zabezpechenni yak odyin iz shlyakhiv znyzhennya ryzykiv diyal'nosti pidpryyemstv v umovakh kryzy, available at : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi-irbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Oif_apk_2016_3_6.

12. Tereshchenko, V. S. (2011), Zabezpechennya maybutnikh platezhiv yak dzherelo pokryttya vytrat na remont osnovnykh zasobiv i yoho bukhhaltens'kyi oblik, Ekonomika promyslovosti, № 1, s. 213-219.

13. Tereshchenko, V. S. (2008), Bukhhaltens'kyi oblik zabezpechen' maybutnikh vytrat i platezhiv: teoriya ta metodyka: dys.. kand. ekon. nauk: 08.00.09, Kyiv

Стаття надійшла до редакції 02 березня 2019
p